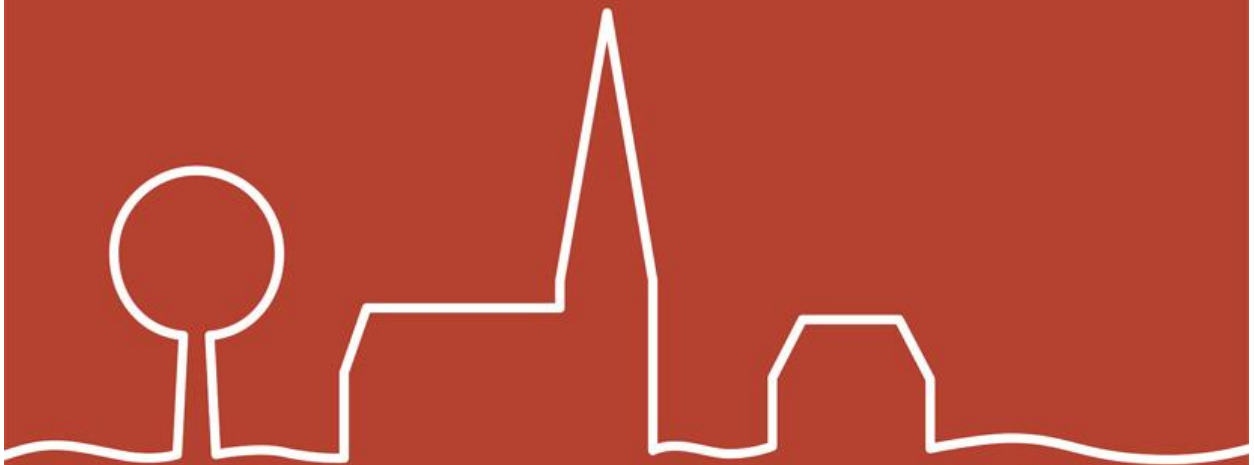

14de editie van de

OPEN KERKEN DAGEN

---

5 en 6 JUNI 2021

Volledig programma
openchurches.eu

WELKOM in de Sint Guibertuskerk.

De Katholieke Kerk kent 7 sacramenten, zijnde: het Doopsel, de Eucharistie, het Vormsel, het Huwelijk, de Ziekenzalving, de Biecht en het Priesterschap. Elk sacrament is verbonden aan een 'momentum' (uit het Latijn, dat staat voor 'ogenblik' maar ook 'beslissing') in het leven van de gelovigen. Het ontvangen van een sacrament is een uiting en/of bevestiging van de verbondenheid met de Kerk.

Deze sacramenten worden tot de dag van vandaag toegediend, doorheen de jaren uiteraard aangepast aan elke tijdsperiode.

Vandaag kijken we even terug naar hoe deze 60 jaar geleden (en zelfs vroeger) sacramenten werden toegediend. Een blik in het verleden.

Duiding omtrent de sacramenten kan u vinden in de brochure die hier ter beschikking is. Met leesmateriaal voor thuis.

We hebben een korte route uitgestippeld doorheen de kerk die een beetje de chronologie van de sacramenten zelf volgt. Dat doen we aan de hand van enkele attributen/voorwerpen die in gebruik waren, telkens voorzien van een korte toelichting.

We vragen u vriendelijk om een mondkapen te dragen en enkel de aangeduide route te volgen. Waarvoor dank.

De route brengt ons eerst vooraan bij de doopkapel, dan naar links tot onder het schilderij van Albert Van Dijck, *laat de kinderen tot mij komen*. Volg deze zijbeuk tot het midden om dan de zuidelijke glasramen te bewonderen. Zij zijn het mooist met de felle middagzon. Achteraan de kerk hangt de lijdende Christus, het symbool van dood en verrijzenis.

DOOPKAPEL, DOOPVONT, DOOPSCHELP

Doopkapel of baptisterium

De doopkapel is een afgezonderd deel van de kerk waarin de doopvont staat. In Zuid-Europa is de doopkapel vaak een achthoekig, vrijstaand gebouw aan de westzijde van een kathedraal of kerk.

In België, en ook in Nederland, komen geen vrijstaande baptisteria voor, maar vinden we in pandige doopkapellen die zich aan de westzijde (dus aan de ingang) van de kerk bevinden. Ze hebben vaak wel een aparte ingang.

Op die manier symboliseert de plaats van de doopvont het feit dat het doopsel voor de katholieke Kerk de toegangspoort is tot de christelijke gemeenschap waarvan men pas deel kan uitmaken als men gedoopt is.

Ingang vroegere
doopkapel St
Guibertuskerk,
Schildde

Doopvont

De vorm van een doopvont kan extra symbolische waarde hebben. Een driehoekvorm geeft de drie-eenheid aan. De meeste doopvonten zijn cirkelvormig of achthoekig. In dat laatste geval betekent het getal acht zowel de nieuwe schepping, als de achtste dag na Jezus' geboorte, waarop de besnijdenis plaatsvond.

Het bassin bevat gewijd doopwater. In sommige kerken wordt het water gewijd voordat het in de doopvont wordt gegoten. In de paaswake wordt nieuw doopwater gewijd, dat gebruikt zal worden bij doopsels tussen Pasen en Pinksteren. Bij de doopvont plaatst men bij elk doopsel de paaskaars. Na de paastijd blijft de paaskaars opgesteld bij de doopvont in de doopkapel. Hieraan worden bij doopsels de doopkaarsen ontstoken.

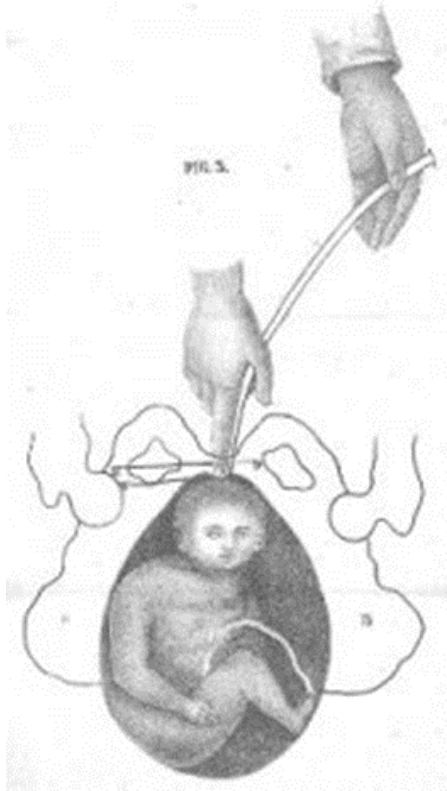
Doopschelp

De schelp staat symbool voor leven, liefde en vruchtbaarheid.

De doopschelp is een liturgisch gebruiksvoorwerp in de vorm van een Sint-jakobsschelp waarmee het doopwater over het hoofd van de dopeling wordt gegoten. Vaak is ze gemaakt uit zilver maar de dag van vandaag gebruikt men vaak ook nagemaakte schelpen.

Doopsput

Tijdens de Tweede Synode van Lyon in 1274 stelden kerkgeleerden op papier dat men altijd moest proberen om het kind te dopen: zo niet zou het kind definitief verloren gaan voor het zielenheil. Het gevolg was dat artsen vaak kozen voor het leven van het kind boven dat van de moeder. De kans dat een moeder een keizersnede zou overleven was immers beperkt.

De doopsput was een van de grote medisch-religieuze innovaties uit de achttiende en negentiende eeuw. De verspreiding ervan ging hand in hand met een groeiende theologische consensus over de onsterfelijke ziel van embryo's en foetussen. Steeds meer katholieke denkers geloofden op basis van recente medische kennis over de menselijke voortplanting dat ongeboren leven vanaf de bevruchting een ziel had.

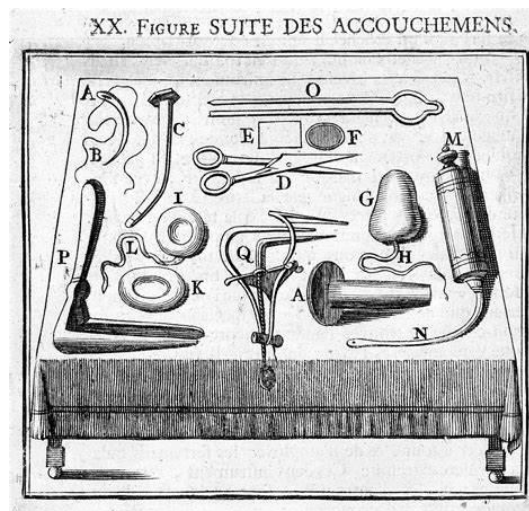
In kerkelijke richtlijnen voor priesters, dokters en vroedvrouwen werd de doopsput aangeraden als een eerste voorwaardelijke doop bij foetussen die zich nog in de baarmoeder bevonden. Zodra het kind geboren was, diende het opnieuw gedoopt te worden. Alleen zo kon men er zeker van zijn dat het water het hoofdje echt had bereikt, en het doopsel dus geldig was.

Tot in de twintigste eeuw gebruikten dokters en vroedvrouwen de doopsput wanneer ze dachten dat een foetus de geboorte niet zou overleven. In zulke gevallen brachten ze de spuit in via de vagina, in de hoop dat het doopwater het hoofdje zou bereiken.

Negentiende-eeuwse schets van een doop in de baarmoeder (Thirion, *Du baptême intra-utérin*, 1846).

Daarna gingen ze meestal over tot een risicovolle operatie die bijna zeker zou leiden tot de dood van het kind.

Tot in de 19e eeuw zien we in België twee visies: de katholieke artsen (KU Leuven) prefereerden een keizersnede, met alle risico's daaraan verbonden, tegenover de liberale dokters (Université libre de Bruxelles) die in nood overgingen tot een abortus (embryotomie) waarbij men duidelijk koos voor het leven van de vrouw.

Instrumentarium bij bevalling

HET DOOPSEL

Boek IV Deel I Titel I Doopsel 849-878

Can. 849 - Het doopsel, **toegangspoort tot de sacramenten**, in werkelijkheid of ten minste in verlangen noodzakelijk tot het heil, waardoor de mensen van de zonde bevrijd, tot kinderen van God herboren en, door een onuitwisbaar merkteken aan Christus gelijkvormig gemaakt, in de Kerk ingelijfd worden, **wordt alleen door een wassing met echt water samen met de vereiste vorm van de doopwoorden geldig toegediend.**

Toegangspoort tot de sacramenten

Het doopsel is binnen het christendom het sacrament van de christelijke initiatie: wie niet gedoopt is, heeft geen toegang tot de andere sacramenten.

Wassing met echt water en vereiste vorm van de doopwoorden

Dopen gebeurt met water, het water in de doopvont. Water heeft hierbij twee betekenissen. Het is het water dat bedreigt en waar je doorheen moet, zoals het volk van Israël door de Rode Zee moest gaan. En het is het leven schenkende water van Christus. Het water dat de erfzonde afwast. De priester of diaken zegent het doopwater door een gebed. Het kind wordt voor de feitelijke doop boven de doopvont gehouden. Er wordt drie keer een beetje water over het hoofd van de dopeling gegoten. De priester of diaken zegt daarbij: 'Ik doop u in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest'.

De doopformule is ontleend aan Matteüs 28:19.

Daar luidt de opdracht van Christus aan zijn apostelen: *"Ga dus op weg en maak alle volken tot mijn leerlingen door hen te dopen in de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest en hun te leren dat ze zich moeten houden aan alles wat ik jullie opgedragen heb."*

Zalving met Chrisma

Verder wordt het voorhoofd van de dopeling gezalfd met [heilig chrisma](#), olie met balsem die heerlijk ruikt. De zalving symboliseert dat de dopeling daadwerkelijk christen is. '[Christus](#)' betekent 'gezalfd', een christen is iemand die in Jezus Christus is gezalfd. Na deze zalving wordt een wit kleedje over de dopeling gelegd, wat de pure staat van het kind tot uitdrukking brengt.

Doopkaars

Aan de paaskaars wordt vervolgens [een doopkaars](#) ontstoken. Deze symboliseert dat de dopeling een licht voor de wereld is.

Vroeger kreeg de dopeling een beetje zout op de tong. Dit herinnert aan Jezus' oproep aan degenen die hem volgen om het zout van de aarde te zijn (Mat. 5,13). Zout staat voor smaak geven en pit hebben.

Zo snel mogelijk dopen

Binnen het katholicisme gold eeuwenlang dat kinderen werden geboren met de erfzonde. Daarom was een zuiveringsritueel nodig en moesten ze zo snel mogelijk gedoopt worden. Ook de hoge kindersterftecijfers zetten aan tot spoed: de kerkleer stelde dat met een snelle doop vermeden kon worden dat het kindje naar het voorgeborchte zou gaan. Baby's werden daarom nog de dag zelf gedoopt als de bevalling in het ziekenhuis gebeurde en binnen de drie dagen bij een thuisbevalling. Toen het aantal bevallingen in het ziekenhuis na WO II bleef toenemen, werd het kindje steeds vaker daar gedoopt. Dat veel ziekenhuizen een eigen kapel hadden, maakte een en ander ook praktisch makkelijker. De moeder zelf ging gewoonlijk niet mee naar de kerk, omdat zij nog herstelde van de bevalling. De vader werd vergezeld door de doopmeter en de dooppeter.

Vaak was het de vroedvrouw die het kindje droeg tijdens de doopplechtigheid.

Kerk Oelegem, vroedvrouw Smolders

KERKGANG

Leviticus 12

*1 De HEER zei tegen Mozes: 2 'Zeg tegen de Israëlieten: "Wanneer een vrouw een kind baart en het is een jongen, **blijft ze zeven dagen onrein**; ze is dan op dezelfde manier onrein als tijdens haar menstruatie. 3 Op de achtste dag moet het kind besneden worden. 4 Daarna duurt het nog drieëndertig dagen voor ze rein is na haar bloeding bij de bevalling; tijdens deze periode mag ze niets aanraken dat heilig is en de HEER toebehoort, en mag ze het heiligdom niet binnengaan. 5 Wanneer ze een dochter baart, **blijft ze veertien dagen onrein**; ze is dan op dezelfde manier onrein als tijdens haar menstruatie. Daarna duurt het nog zesenzestig dagen voor ze rein is na haar bloeding bij de bevalling.*

Omdat een zwangerschap als een onreine toestand gezien werd, was het een katholieke gewoonte dat vrouwen zich na de geboorte 40 dagen afzonderden met hun baby. Dat gebeurt niet alleen om de buitenwereld tegen hun onreinheid te beschermen, maar ook om zelf beschermd te zijn tegen alles wat een schadelijke invloed zou kunnen hebben. Later werd de afzonderingsperiode ingekort tot 10 dagen. Zo is Maria Lichtmis ontstaan, de dag waarop Maria naar de tempel ging voor het zuiveringsritueel. Dit feest vieren we op 2 februari, 40 dagen na de geboorte van Jezus.

De afzondering werd beëindigd met een kerkgang, een ritueel dat stand hield tot in de jaren 1960. De druk die gevoerd werd vanuit de opkomende feministische beweging, die het ritueel vernederend vond voor de vrouw, ligt zeker mee aan de basis van de afschaffing van de kerkgang.

Bij dit eerste kerkbezoek moest de jonge moeder achteraan in de kerk wachten tot de priester, met wit koorhemd en witte stoel, vergezeld van een misdienaar met wijwaterkwast, haar kwam afhalen. Na een eerste zegening, kreeg ze een brandende kaars in de linkerhand en moest ze met de rechterhand de stoel of het manipel

van de priester vasthouden, terwijl ze plechtstatig langs de zijbeuk voortschreden tot aan het Maria-altaar, waar gebeden werd. Daarna werd ze opnieuw gezegend. Na de rituele zegening

was de vrouw weer rein tot een volgende geboorte en mocht zij terug deelnemen aan de gewone kerkdiensten.

Een pastoor in 1769:

“Er valt aan te merken dat de kerkgang onder de toren begint. Het is namelijk een misbruik als men de kerkgang aan de grote kerkdeur laat beginnen.”

“De rest van de gebeden eindigen nooit aan het hoofdaltaar om oneerbiedigheid te vermijden, maar aan een zijaltaar. Mijn achterdocht op dat gevaar berust op het lichtvaardig vertrouwen van vele vrouwen, die zo snel mogelijk hun kerkgang willen voltrekken, maar zij zijn mogelijks nog niet voldoende gezuiverd “a profluvio sequente partum.”

“Ik heb met veel moeite hun haast verhinderd en ik wil niet dat zij hun kerkgang doen, vooraleer veertien dagen voorbij zijn. Toch ben ik door hen al meerdere keren bedrogen geweest. Ik bid mijn opvolgers hier op te letten, niet alleen om de genoemde onbetamelijkeheid te vermijden, maar ook omwille van het doodsgevaar, waaraan sommigen zich in mijn tijd hebben blootgesteld door hun lichaam te vermoeien en te verkoelen door zo snel na de bevalling naar de kerk te komen.”

HET VORMSEL

OF IS HET PLECHTIGE COMMUNIE?

Boek IV Deel I Titel II Sacrament van het vormsel 879-896

Can. 879 - Het sacrament van het vormsel, dat een merkteken inprent en waardoor de gedoopten, verder gaande op de weg van de christelijke initiatie, met de gave van de Heilige Geest verrijkt worden en op volmaaktere wijze met de Kerk verbonden, sterkt hen en verplicht hen nadrukkelijker om door woord en daad getuigen van Christus te zijn en het geloof te verspreiden en te verdedigen.

Samen met het doopsel vormen de deelname aan de eucharistie en het vormsel de drie initiatiesacramenten.

Tot begin vorige eeuw nam de Kerk de stelling aan dat men om deel te nemen aan de eucharistie (en het sacrament van de biecht) de “*jaren des onderscheids*” moest bereikt hebben. Volgens de toen geldende opvatting was de leeftijd waarop men die jaren bereikte 12 jaar.

In 1910 merkte Paus Pius X deze visie aan als een dwaling. Hij vaardigde de constitutie **Quam Singulari** (lat.: Hoe uitzonderlijk) uit.

De constitutie stelde de leeftijd voor de “eerste Heilige Communie” vast op ongeveer zeven jaar. Voorts werd gesteld dat niemand een volledige kennis van het geloof hoeft te hebben om toegelaten te worden tot de onderhavige sacramenten. Ten slotte bepaalde de constitutie dat degenen die het gezag hadden over jonge kinderen, gehouden waren deze minstens eenmaal per jaar aan de communie te laten deelnemen.

Tot dan was de eerste Communie (tussen 10 en 12 jaar) een mijlpaal in het leven van de meeste kinderen. De kinderen van de betere standen konden de overstap na de lagere school naar het voorgezet onderwijs maken. Voor de “volkskinderen” betekende de eerste Communie het einde van de schooltijd en het begin van het werk op het veld of in de fabriek. Van leerplicht was op dat ogenblik nog geen sprake in België.

Op communieprentjes uit die periode (die enkel de meer begoeden zich konden veroorloven) zien we dat vanaf 1911 ook de naamgeving van het gebeuren veranderd. Daar waar eerst sprake is van “(Heilige)Eerste Communie” of “Première Communion” op de prentjes van de twaalfjarigen wordt nu gesproken van “Plechtige Communie” of “Communion Solennelle”.

Tijdens de viering van de “Plechtige Communie”, wat een parochiale aangelegenheid was, vernieuwde de communicant ook zijn doopbeloften of “Openbare geloofsbelijdenis”. Dit laatste was een voorwaarde om enkele dagen of weken later het sacrament van het Vormsel te kunnen ontvangen uit handen van de Bisschop.

In de twintigste eeuw kwam er een kentering in de beleving van het vormsel als gevolg van de Apostolische Constitutie *Divinae consortium naturae* van paus Paulus VI (1971). Van dan af mogen ook priesters het vormsel toedienen, hoewel dit aan enkele voorwaarden verbonden werd. Het gevolg hiervan was dat het onderscheid tussen de ‘plechtige communie’ en ‘het vormsel’ is verdwenen. De hernieuwing van de doopbelofte en het vormsel worden nu in één viering ondergebracht.

EEN FEESTELIJKE GEBEURTENIS VRAAGT AANGEPASTE KLEDIJ

Paus Benedictus XIII stelt in zijn catechismus uit 1725 de vraag: *“Hoe moeten zij die te communie gaan gekleed zijn?”* Het antwoord luidt: *“Sommige pastoors en biechtvaders laten gewoonlijk degenen die voor het eerst te communie gaan in het wit kleden: in habitu angelorum (gekleed als engelen).”*

Ondanks de waarschuwingen van bovenaf, gaan heel wat ouders de suggestie van “proper en zonder pretentie” ver te boven en steken ze hun communicanten in dure nieuwe kleding.

In de tweede helft van de 19de eeuw wordt het witte communicantenkleed met voile meer en meer een algemeen gebruik in de steden en zelfs op het platteland. Ook de mode speelt er gretig op in. Daar staat tegenover dat nogal wat ouders zich heel wat moeten ontfemen om hun zoon, en vooral dochter, zelfs in de simpelste communiekleding te kunnen steken. Er waren veel kinderen die “van den armen” moesten worden gekleed.

Dat een dure communie-outfit niet voor iedereen was weggelegd, wordt aangetoond in een overzicht van de gemeente Wachtebeke waar tussen 1881 en 1910 jaarlijks voor enkele honderden franken werd uitgegeven aan steun bij het aankopen van communiekleding.

In Schilde nam baron Henri van de Werve, en later zijn weduwe, de kosten voor het kleden van armere kinderen ter gelegenheid van hun Eerste Heilige Communie voor hun persoonlijke rekening. Kosten die anders ten laste van Armen- en of gemeentebestuur zou vallen.

Hoe het er aan toe ging vinden we ook in onze Vlaamse literatuur terug.

Zo verhaalt Louis Paul Boon in de "Kappellekensbaan" het wedervaren van Ondinneke op haar "schoonste dag":

Och, het zag er naar uit of meneer pastoor hen in stoet van de communiebank ging afleveren aan de Filature. Erg was dat niet, hoogstens om er Ondine eens om te laten grinniken, zoals zij eveneens moest grinniken om de kinderen die van de Armenkas gekleed gingen, werden "van meneer de deken gekleed" zei het domme volk van Ter-Muren. En ondertussen keek ze naar de kinderen van de armste soort die in een hoek apart werden gezet, en die "als de schoonste dag van hun leven kwam" - dag van kostbren zegen, dag zo wonderzoet en blij, zoals een rijmenmakende pastoor zei - in het vormeloze pak gingen lopen dat de geestelijkheid hen schonk. Het stonk... kijk nog iets dat rijmt... het hing rond hun magere schouders als het symbool van alle ellende...

En ook Ernest Claes beschrijft hoe "De Witte" die schoonste dag ervaart:

De zaak, welke de Witte in die eerste communie-kwestie het meest op het hart lag was: of hij op dien schoonen feestdag een nieuw kostuum zou krijgen, of wel het zou moeten doen met het pakje waarin Heinke, en daarna Nis, reeds hun eerste communie gedaan hadden, en dat met veel zorg in den linkerhoek van het kleerschap was weggehangen tegen dat hij zijn eerste communie deed. Als de Witte daar begon op te peinzen, was er voor hem alle plezier af. Hij haatte in die dagen niets meer in zijn leven dan dit zwarte jasje, dat heelemaal uit de mode was, en zoo de Witte's voorbereiding tot het naderen ter Heilige Tafel niet met de noodige goede intenties en de vereischte ingetogenheid is geschied, dan ligt dat enkel en alleenig aan dat ouderwetsche frakske dat daar als een gestadig dreigement in de kleerkast bleef hangen.

In het weekblad "Het Rijk der Vrouw", de Nederlandstalige tegenhanger van "Femmes d'Aujourd'hui" en voorloper van "Libelle", verschijnt in 1948 op de cover een plechtige communicante in de luxueuze kleding van voor de oorlog, naast haar doet de eenvoudiger witte kleding haar intrede, voorbode van het Jezuskleed.

In hetzelfde nummer staan patronen en modellen voor jongens-communiekpakjes. Opmerkelijk draagt slechts één van de vijf jongens een lange broek, terwijl meestal de twaalfjarigen juist op die dag, op de drempel naar de volwassenheid, in lange broek verschijnen.

Op de omslag van 'Het Rijk der Vrouw' uit 1948 zagen we voor het eerst een kleed voor communicanten dat onder de naam "Jezuskleed" of "albe" zou worden geïntroduceerd. In de jaren daarna worden allerlei varianten in stof en model gelanceerd en geleidelijk groeit men naar het idee van één model voor jongens en meisjes.

Dit leidde tot een ware "albertwist": sommige liturgen beweerden dat de albe een liturgisch gewaad is en enkel gedragen wordt door mannen/jongens en enkel binnen de muren van de kerk. Anderen vonden dat de communicanten te veel op monniken of op zusters leken. Ten slotte voelde de middenstand, door het verhuren van albes door de parochie, zich beroofd van zijn broodwinning.

HUWELIJK

Can. 1055 - § 1 Het huwelijksverbond, waardoor man en vrouw met elkaar een algehele levensgemeenschap vormen, die uit haar natuurlijke aard gericht is op het welzijn van de echtgenoten en op het voortbrengen en opvoeden van kinderen, is door Christus de Heer tussen gedoopten verheven tot de waardigheid van sacrament.
§ 2 Daarom kan er tussen gedoopten geen geldig huwelijkscontract bestaan zonder dat het door dit feit zelf sacrament is.

Van 500 tot 1100 gold in West-Europa het Germaans huwelijksrecht, dat grotendeels gewoonterecht was. Daarna werd het huwelijk geregeld door het canoniek of kerkelijk recht. Tot het einde van de 18e eeuw bestond er enkel een kerkelijk huwelijk en greep het wereldlijke recht enkel in wat betreft het huwelijksvermogensrecht of het strafrecht met betrekking tot echtelieden.

Onder invloed van de Verlichting kwam daar eind 18e eeuw verandering in.

Keizer Jozef II kondigde in september 1784 een **Verordening over het huwelijk** af waarmee hij in de Oostenrijkse landen, waaronder de Oostenrijkse Nederlanden, de regels voor het huwelijk vastlegde. Het huwelijk werd niet langer gedefinieerd als een sacrament maar als een burgerlijk contract. Het was de eerste maal in de Zuidelijke Nederlanden dat de burgerlijke overheid regels opstelde betreffende het huwelijk zelf in een domein dat tot dan exclusief voorbehouden was aan de kerk.

Het huwelijk werd gegrondvest als een burgerlijke instelling. De burgerlijke rechtbanken werden bevoegd voor alle geschillen betreffende het huwelijk.

Toch was de invloed van de kerkelijke regels van de katholieke Kerk groot en bleef het huwelijk gedefinieerd als het samenleven van man en vrouw in een onlosmakelijk verbond gericht op de voortplanting:

- Echtscheiding was niet mogelijk voor katholieke gehuwden.
- Een huwelijk tussen een christen en een niet-christen was niet geldig.
- Het huwelijk werd afgesloten in de kerk voor een geestelijke.

Wel werden regels voor scheiding van tafel en bed en, voor niet-katholieke echtgenoten, van scheiding vastgelegd.

Ook werden er veranderingen doorgevoerd aan de huwelijksbeletselen:

- De geestelijke verwantschap (tussen dooppeter of -meter en kind) kwam te vervallen als beletsel.
- De geestelijke staat (mannelijke of vrouwelijke geestelijken) bleef een beletsel om te huwen.
- De leeftijd om te mogen huwen werd opgetrokken naar 25 jaar. Onder die leeftijd was de toestemming van de vader of voogd noodzakelijk.

In de Nederlanden bleef deze verordening van kracht tot 1796 toen de Franse wetten op de burgerlijke stand en op de echtscheiding van 1792 er werden ingevoerd.

In de wetgeving na de Franse Revolutie werd het huwelijk gegrond op het natuurrecht met zo weinig mogelijk restricties. Het huwelijk had niet meer de voortplanting als doel en echtscheiding werd mogelijk. In het Burgerlijk Wetboek van Napoleon werd hier deels op teruggekomen en werd het huwelijk een burgerlijke instelling.

DE KERKELIJKE HUWELIJKSSLUITING

Binnen de Katholieke Kerk is het huwelijk een van de zeven sacramenten.

De **bedienaren van dit sacrament zijn de bruid en de bruidegom**. Het kerkelijk recht schrijft voor dat namens de kerk de priester van de lokale parochiekerk als getuige bij het huwelijk tussen bruid en bruidegom optreedt. Dit kan ook verricht worden door een andere priester of diaken, mits deze hiervoor zijn gemachtigd door de priester van de eigen parochiekerk (dit wordt "delegatie" genoemd). In de meeste gevallen vindt de kerkelijke huwelijksviering plaats binnen een eucharistieviering, maar dit is niet verplicht: het huwelijk met een eucharistie is enkel op zijn plaats als het bruidspaar ook in het gewone leven de eucharistie waardeert als de bron van hun christelijk leven.

WEDERZIJDSE TOESTEMMING

Het huwelijk wordt aangegaan door de wederzijdse toestemming van het bruidspaar. Volgens de **Orde van dienst voor de liturgie van het huwelijk** gebeurt dat in België in de volgende vorm:

- De bruidegom richt zich tot zijn bruid en zegt: *N. (naam van de bruid), ik wil uw man zijn en ik beloof u trouw te blijven in goede en kwade dagen, in armoede en rijkdom, in ziekte en gezondheid. Ik wil u liefhebben en waarderen al de dagen van mijn leven.*
- Vervolgens richt de bruid zich tot haar bruidegom en zegt: *N. (naam van de bruidegom), ik wil uw vrouw zijn en ik beloof u trouw te blijven in goede en kwade dagen, in armoede en rijkdom, in ziekte en gezondheid. Ik wil u liefhebben en waarderen al de dagen van mijn leven.*

DE PRAKTIJK

Op zoek naar een partner

Aan de zoektocht naar een geschikte partner zat vroeger zeker een praktisch kantje: er werd vooral dicht bij huis gezocht en binnen dezelfde sociale klasse. Bals en kermissen waren dan ook de gelegenheden bij uitstek om iemand te ontmoeten. Lange tijd is het zo geweest dat verstandshuwelijken niet ongewoon waren in de hogere kringen. Zo kon immers verzekerd worden dat het bezit van de familie bewaard bleef of zelfs toenam.

Het huwelijksaanzoek

Tot in de jaren 1960 waren jonge mannen die met trouwplannen rondliepen verondersteld om eerst hun ouders daarvan op de hoogte te brengen. Daarna ging de aanstaande bruidegom langs bij de vader van het meisje om uit te leggen wat hij voor diens dochter voelde en zijn toestemming voor een huwelijk te vragen. Vroeger had de man voor hij langsging vaak al een brief gestuurd waarin hij schriftelijk vroeg of hij de dochter beter mocht leren kennen. Pas daarna stelde de bruidegom zijn meisje de grote vraag. Het was daarbij gebruikelijk dat de bruid niet meteen antwoordde: zij werd namelijk verondersteld goed na te denken over het aanzoek voor ze er op inging. Als zij na een paar dagen beraad "ja" antwoordde, gingen de ouders van de jongen langs bij die van het meisje om officieel kennis te maken met elkaar.

Het trouwkleed

De dag van vandaag is het zo dat een bruid in om het even welke tint en stijl kan trouwen, maar lange tijd was wit de aangewezen kleur. De witte bruidsjurk dook voor het eerst op in het oude Egypte, waar wit een feestkleur was en daarnaast ook symbool stond voor maagdelijkheid. Dit gebruik verdween echter weer en pas rond 1815 dook het witte trouwkleed opnieuw op.

Aan het begin van de twintigste eeuw werd dan weer stevast in het zwart getrouwd. Vermoedelijk had dit te maken met een verzwaring van de kerkelijke opvattingen. Na de eerste

Wereldoorlog droegen bruiden vooral hun beste jurk als ze trouwden. Tijdens WOII waren de mogelijkheden om een trouwjurk te kiezen vaak zeer beperkt. Men moest het zien te redden met wat er voorhanden was en niet zelden werd gevonden parachutestof gebruikt om een trouwkleed te maken. Vanaf 1950 raakte de witte bruidsjurk opnieuw in zwang.

De trouwring

Een belangrijk moment tijdens de huwelijksviering is het uitwisselen van de ringen. De vierde vinger noemen we trouwens de ringvinger omdat dat de vinger is waarrond de trouwring gedragen wordt. De Grieken dachten namelijk dat er een speciale ader of zenuw in die vinger recht naar het hart liep.

Het dragen van een ring zou afkomstig zijn van bij de Egyptenaren, voor wie de ring symbool stond voor onontbindbaarheid en oneindigheid, of dus voor eeuwige trouw. De meeste mensen kiezen een trouwring uit goud of zilver. Bij de Romeinen was de ring vaak uit ijzer vervaardigd, omwille van de symbolische sterkte van het metaal. Lange tijd droegen alleen vrouwen een trouwring. Pas in de 20ste eeuw gingen mannen eveneens een ring dragen en is een trouwring een symbool van gelijkheid tussen man en vrouw. Aan het dragen van een trouwring is heel wat bijgeloof verbonden. Zo zou een vrouw die haar trouwring verliest, snel daarna ook haar man verliezen als hij haar niet meteen een nieuwe koopt. Hij moet er wel aan denken om ook de huwelijksbelofte opnieuw uit te spreken als hij de ring om haar vinger schuift. Als één van de partners overleed, mocht de ring dan weer niet mee in het graf, want daardoor zou de ander ook meegetrokken worden in de dood. Een trouwring die breekt, is eveneens een slecht teken, want dan zouden man en vrouw allebei snel sterven.

HET BOTERBRIEFJE

Het woord is een vertaling van het Latijnse 'literae butyricae' en werd oorspronkelijk gebruikt in de zin van een aflaatbrief, een vergunning die door de kerk gegeven werd aan de eigenaar van zo'n brief om tijdens de vastenperiode boter, kaas, eieren en vlees te eten. Ook het Duitse 'Butterbrief' heeft de betekenis van vergunning. Schertsenderwijs werd het woord later ook gebruikt voor een belastingbiljet of rekening en sedert het begin van de 20ste eeuw kennen we het in de betekenis van trouwakte. Wellicht impliceert de benaming dat men met een dergelijk bewijs de vrijheid bekomt tot seksuele omgang, hetgeen men zonder dit briefje mist.

De Ziekenzalving.

De ziekenzalving is een sacrament dat we in onze gedachten meestal koppelen aan de dood, wat echter niet noodzakelijk zo is. Weliswaar werd vroeger de ziekenzalving vooral toegediend aan stervenden. Ze vonden (*en vinden*) rust en troost in deze zalving, een laatste stap voor het aardse afscheid. Deze zalving werd algemeen 'het sacrament van de stervenden' genoemd. Zwaar zieken, ook niet terminaal zieken, mogen dit sacrament echter ook ontvangen. Regelmatig zijn er tot op heden, in meerdere parochies en bedevaartsoorden, ziekenzalvingen voor een verzamelde groep zieken/patiënten.

Anno 2021 komt de priester, op verzoek van de familie of de zieke zelf, in alle discretie ter plaatse om tijdens een warm en persoonlijk bezoek de zalving toe te dienen. Die discretie was vroeger minder aan de orde.

Voorafgegaan door de misdienaar stapte de priester, zichtbaar voor eenieder, doorheen het dorp naar het huis van de zieke of stervende. De priester droeg een halflange kapmantel en steeds op het hoofd de bonnet. Bij kouder weer droeg hij een zware mantel. De gewijde olie droeg hij in een klein doosje geklemd in beide handen voor zich.

De misdienaar liep voor de priester, in zwarte toga met daarover een witte superplie. In de ene hand droeg hij een lantaarn met brandend kaarsje, in de andere hand een schelle bel. Telkens de misdienaar iemand langs de kant van de weg ontwaarde gaf hij een flinke ruk aan die bel, signaal dat men moest neerknielen voor 'ons Heer'. Bij de voormalige pastoor Van Dyck gebeurde het dat wanneer de voetganger niet knielde, de pastoor, hierover zeer ontstemd, aan de misdienaar de opdracht gaf terug te keren, tot voorbij die *toeschouwer*. Wanneer die dan weer niet knielde kreeg die ter plekke een flinke uitbrander en moest hij of zij op de knieën.

Deze lantaarn werd door de misdienaars gebruikt om de priester te begeleiden bij de ziekenzalving en ook om op de Eerste Vrijdag van de maand de communie thuis te brengen bij de zieken. Merk op dat de kaars recht onder het koperen kruisje stond zodat dit binnen de kortste tijd heet werd en dus menig misdienaar knokels verbrand heeft...

De zalving.

In voorbereiding op de komst van de priester plaatste de familie een klein tafeltje in de kamer van de zieke, naast of dicht bij het bed.

Op het tafeltje werd een wit tafelkleedje gelegd en een kruisbeeld gezet. Naast het kruisbeeld stonden twee brandende kaarsen, ook stond er een glas gevuld met 'wijwater'. Water dat nog altijd jaarlijks gewijd wordt tijdens de Paaswake. Soms bracht men dat wijwater mee van een bedevaartsoord. Naast het glas lag een palmtakje klaar. Dat nam men mee op Palmzondag om dat thuis, ter bescherming van het huis en zijn inwoners, achter een

kruisbeeld te bevestigen. Soms werden er op het tafeltje ook kleine heiligenbeeldjes bijgezet die voor de zieke belangrijk waren.

De zalving zelf was eerder een sobere en korte plechtigheid. De priester las enkele gebeden en Bijbelteksten voor, afgewisseld met de gebruikelijke gebeden, het Onze Vader en de Wees gegroet Maria. Daarna zalfde de priester de zieke op het voorhoofd en op de handen. Tot slot werd de zieke gezegend met het gewijde water.

Om de pastoor te bedanken voor zijn komst legden de mensen, discreet, een geldbiljet aan de bovenkant van het tafeltje. Het was vreemd te zien hoe de pastoor zijn portefeuille nam en het biljet wegstak.

Op de hoek onderaan van het tafeltje lag er meestal een geldstukje dat bedoeld was voor de misdienaar. Het geldstukje werd soms ook aangeslagen door de pastoor, die dat dan weer ongegeneerd in zijn geldbeugeltje stak. Menig misdienaar voelde zich wellicht beroofd door zijn pastoor en heeft die op zulk ogenblik vast vervloekt.

De begrafenis.

“In de dood zijn we allemaal gelijk” is het gezegde. Helaas was dit echter niet altijd zo wanneer het ging over de begrafenisritus. Vandaag kan elke familie een persoonlijke toets geven aan de uitvaardienst, vroeger was dat echt wel anders.

Het begon al met het uur waarop men begraven werd. Hoe later in de voormiddag men begraven werd, hoe voornameer werd men geacht geweest te zijn. En hoe duurder die begrafenis ook werd.

Op weg naar de kerk. De meeste mensen stierven thuis en werden ook daar enkele dagen opgebaard. Om stilte en respect te vragen voor de overledene werd tijdens die dagen – vooraan, buiten tegen een rolluik of de muur van het huis een kruis gezet.

De begrafenisstoet vertrok van daaruit naar de kerk. De kist werd op een kar gezet of in een lijkwagen (ook corbillard genoemd) naar de kerk vervoerd. Soms werd, bij wijze van eerbetoon, de kist naar de kerk gedragen. De mannelijke leden van de familie, vrienden of geburen liepen achter de kist. De

vrouwen gingen rechtstreeks naar de kerk. Iedereen behoorde in het zwart gekleed te zijn.

Gekleed in een zwart velours mantel met goudbies bewerkt, ging de pastoor met de misdienaars de rouwstoet tegemoet. In de nabijheid van de kerk stopte de rouwstoet en werd

de kist gezegend. Daartoe droegen de misdienaars de emmer met wijwater en de kwispel mee die de priester hiervoor gebruikte.

Helemaal vooraan liep één misdienaar die een kruis droeg op een hoge stok. Bij gebrek aan grote misdienaars moesten de kleinen soms het kruis dragen. Niet eenvoudig omwille van zwaar en hoog. Het kruis ging dan ook soms gevaarlijk dreigend overhellen.

De begrafenismis.

Een begrafenis om 8u was eerder zeldzaam. De overledene had bij leven geen regeling gemaakt, was meestal arm en er was geen directe familie bekend die de begrafenis zou of wou regelen, lees betalen. Gelukkig viel dit niet al te veel voor, niemand wou immers graag 'die schande' op zijn naam hebben. Het was uiteraard een normale begrafenismis, maar zonder veel franjes, kort en snel afgehandeld door de priester. Dikwijls was er niemand aanwezig in de kerk, enkele trouwe kerkgang(st)ers of kloosterzusters uitgezonderd.

De begrafenis van 10u was de meest voorkomende uitvaart. Deze mis werd voorgegaan door één priester. Naast de kist stonden vier kaarsen, op elke hoek één. De priester droeg een zwarte kazuifel, afgeboord met goudstiksels en attributen met eenzelfde eenvoudig motief. Indien gevraagd, werd de mis opgeluisterd met orgelmuziek, wat uiteraard een extra kostprijs gaf. Deze begrafenissen werden meestal geregeld door de familie zelf.

Een begrafenis om 11u was eerder uitzonderlijk. Die was voor de 'begoeden en vooraanstaanden', en ze was duur. Drie 'Heren' gingen voor in zulke begrafenis, de priester en twee diakens, die meestal zelf ook priester waren en opgetrommeld werden uit naburige parochies.

Naast de kist stonden zes kaarsen, drie aan elke kant. De kandelaars die voor deze missen gebruikt werden waren de kandelaars die ook dienst deden bij de kerkelijke hoogdagen, ze waren zwaarder en rijkelijker versierd. Over de kist werd een groot zwart doek gelegd, ook weer met goud geborduurde franjes aan de zijkanten. De lezenaars waarop het Evangelieboek lag, kreeg eenzelfde zwart fluwelen kapje.

De gewaden en attributen van de priesters waren uiteraard ook zwart en afgebiesd met goud, maar met een mooier motief, krullen en versieringen. De kelk en de pateen waren van goud en het afdekdoekje van de kelk was ook met hetzelfde motief versierd.

De begrafenisaannemer werd ceremoniemeester, in aangepast tenue, voor het orgel werd 'soms' zelfs een speciale organist aangetrokken of een zanger(es) met een zekere bekendheid. Veel volk aanwezig op je begrafenis was een must want teken van hoge status. Om niets aan het toeval over te laten werden door sommige families de zogenaamde 'pleuranten' ingehuurd. Droevige aanwezigen die er de hele mis waren... en daar nadien voor betaald werden.

Als na de begrafenis de kist naar het kerkhof werd gedragen, droeg de priester een zware zwarte mantel met goudbies bewerkt. Het graf werd gezegend, zo ook de kist die dan werd 'gezonken' in de put.

Tot het einde en zelfs daarna wilde men zijn status bewijzen en bevestigen. Getuige de graven op het kerkhof. Van eenvoudig tot protserig. Of tot zelfs onbekend...

Teksten van Dirk Nuyts en Herwig Van Eeckhoven.

Met dank aan het parochieteam Sint-Guibertus voor het onthaal en de kerkversiering en de Heemkundige kring Scilla voor de ondersteuning.

BRONNEN:

Op de foto voor de plechtige communie

André Maes

Internet-artikel publicatie 2012

<https://ojs.ugent.be/VMD/article/download/5120/5052/>

Vormsel - Wikipedia

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Vormsel>

Codex Iuris Canonici - Wetboek van Canoniek Recht - 1983

Boek IV Deel I Sacramenten 840-1165

[Kerkrecht.NL - Kerkrecht.NL \(archive.org\)](http://Kerkrecht.NL - Kerkrecht.NL (archive.org))

Communie

Internetartikel op website Heemkundige kring St.-Huibrechts-Lille

<https://www.heemkunde-shlille.be/index.php/volksgebruiken/25-volksgebruiken-kommunie>

Histories: het christelijk huwelijk

Internetartikel

<https://www.lecavzw.be/tradities/rituelen/christelijk-huwelijk>

Codex Iuris Canonici – Wetboek van canoniek recht – 1983

Boek IV Deel I Sacramenten 1055 - 1062

Codex Iuris Canonici - Codex van het Canonieke recht - RKDocumenten.nl

Huwelijk – Wikipedia

<https://nl.wikipedia.org/wiki/Huwelijk>